https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Turdaliyeva Fotima Miraliyevna
Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti
“San’atshunoslik va Amaliy san`at” fakulteti
“San’at jurnalistikasi” yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

SAN’ATDA INSON OMILI: SUN’IY INTELLEKT VA INSON IJODKORLIGI O‘RTASIDAGI RAQOBAT YOKI HAMKORLIK MUAMMOSI

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining rivojlanishi kontekstida san'atda inson omilining o‘zgaruvchan tabiatini o‘rganadi. Maqolada AI yordamida yaratilgan san'at asarlari bilan an'anaviy inson ijodkorligi o‘rtasidagi munosabatlar tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqot empirik ma'lumotlar asosida AI va inson ijodkorligining o‘zaro ta'sirini, raqobat va hamkorlik imkoniyatlarini, shuningdek, estetik, falsafiy va iqtisodiy oqibatlarini ko‘rib chiqadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, AI san'atda inson omilini yo‘q qilmaydi, balki uni transformatsiya qiladi, yangicha hamkorlik shakllarini vujudga keltiradi.

Kalit so‘zlar: Sun'iy intellekt, inson ijodkorligi, raqamli san'at, mualliflik, kreativlik, postgumanizm, AI-estetika.

KIRISH

So‘nggi o‘n yillikda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi san'at sohasida tub o‘zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. 2022-yilda "ChatGPT" va "DALL-E 2" kabi platformalarning paydo bo‘lishi AI asosida san'at asarlari yaratishni demokratlashtirdi va bu jarayon ilmiy hamjamiyatda fundamental savollarni tug‘dirdi:

1. AI tomonidan yaratilgan asar haqiqiy san'at hisoblanadimi?

2. Inson ijodkorligi AI bilan raqobat qila oladimi yoki yo‘qmi?

3. "Muallif" tushunchasi texnologik kontekstda qanday o‘zgaradi?

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Ushbu muammoning dolzarbligi quyidagi statistik ma'lumotlar bilan tasdiqlanadi:

· 2023-yil holatiga ko‘ra, AI yordamida yaratilgan san'at bozorining yillik hajmi 2.3 milliard dollarni tashkil etadi (Art Market Research, 2023)

· Christie's va Sotheby's auksion uylari AI asarlarini sotishni boshladi (2018-yildan beri)

· 67% zamonaviy rassomlar AI texnologiyalarini o‘z ishlarida qisman yoki to‘liq qo‘llaydi (UNESCO, 2023)

Ilmiy Izlanishlar Tahlili

Hozirgi vaqtda AI va san'at munosabatlari bo‘yicha ilmiy izlanishlar uchta asosiy yo‘nalishda olib borilmoqda:

Texnologik yo‘nalish: AI algoritmlarining kreativ imkoniyatlari (Elgammal et al., 2017)

Falsafiy-estetik yo‘nalish:AI san'atining ontologik statusi (Boden, 2016)

Iqtisodiy-sotsiologik yo‘nalish:AI san'at bozorining transformatsiyasi (Broussard, 2018)

Shunga qaramay, O‘rta Osiyo, xususan O‘zbekiston san'ati kontekstida AI va inson ijodkorligi munosabatlari tizimli o‘rganilmagan.

Tadqiqotning Ilmiy Yangiligi

Ushbu tadqiqot quyidagi jihatlar bilan ilmiy yangilikka ega:

1. Mintaqaviy kontekstda birinchi marta - O‘zbekiston san'at muhtida AI va inson ijodkorligi munosabatlarini o‘rganish

2. Empirik ma'lumotlarning yangiligi - O‘zbekistonlik rassomlar, AI mutaxassislari va san'at ekspertlari bilan chuqur suhbatlar natijalari

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

3. Integrativ yondashuv - estetik, texnologik, iqtisodiy va huquqiy jihatlarni qamrab oluvchi ko‘p o‘lchovli tahlil modeli.

Tadqiqotning Maqsad va Vazifalari

Asosiy maqsad: San'at sohasida sun'iy intellekt va inson ijodkorligi o‘rtasidagi munosabatlarning tabiati, dinamikasi va istiqbollarini aniqlash.

Vazifalar:

1. AI va inson ijodkorligining nazariy asoslarini qiyosiy tahlil qilish

2. O‘zbekiston san'at muhtida AI qo‘llanilishining empirik holatini o‘rganish

3. AI asosida yaratilgan asarlarning estetik qadrini baholash mezonlarini ishlab chiqish

4. Raqobat va hamkorlik stsenariylarini modellashtirish

5. San'at ta'limi va madaniyat siyosati uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

METODOLOGIYA

Tadqiqot aralash metodologiya asosida olib borildi, bunda:

Tadqiqot Dizayni

· Davomiylik: 2022-2024 yillar

· Tadqiqot turi: Kvalitativ va kvantitativ usullar sintezi

· Namuna: 120 respondent (rassomlar, AI mutaxassislari, galereya egalari, san'atshunoslar)

Ma'lumot Yig‘ish Usullari

1. Chuqur intervyu: 45 ta yarim tuzilgan intervyu (har biri 60-90 daqiqa)

2. Fokus-guruh muhokamasi: 4 ta guruh (har biri 8-10 kishi)

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

3. Kuzatuv: 12 ta san'at studiyasi va texnologik inkubatorda ish jarayonini kuzatish

4. Hujjatlar tahlili: 150+ AI asari, 50+ ilmiy maqola, siyosiy hujjatlar

Ma'lumotlarni Tahlil Qilish Usullari

· Kontent-tahlil: Matnli ma'lumotlarning tematik kodlanishi

· Diskurs tahlili: AI va san'at haqidagi munozaralarning lingvistik tahlili

· Statistik tahlil: SPSS 26 dasturida kvantitativ ma'lumotlarni qayta ishlash

Etik Jihatlar

· Barcha respondentlarning ogohlantirilgan roziligi

· Anonimlik kafolati

· Ma'lumotlarning maxfiyligi

NATIJALAR VA MUHOKAMA

AI va Inson Ijodkorligining Qiyosiy Tahlili

Jadval 1. AI va inson ijodkorligining asosiy xususiyatlari

Parametr	**San`iy intellekt**	**Inson ijodkorligi**
Yaratish jarayoni	Algoritm,ma`lumotlarasosida o`qitish	Intuitsiya, tajriba, emotsiya
Tezkorlik	Yuqori (soniya/minut)	Past (soat/kun/oy)
O`ziga xoslik	Statistik noyoblik	Subyektiv noyoblik
Ma`no yuklash	Semantic tahlil asosida	Eksistensial, ma`naviy
Texnik mahorat	Mukammal	Subyektiv, xatolarga ochiq

O'zbekiston San'at Muhitida AI Qo'llanilishining Empirik Holati

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda AI san'ati uchta asosiy modelda rivojlanmoqda:

1. Assistiv model (72% holatlar): AI inson ijodkoriga yordamchi vositasi sifatida

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

· Misol: Toshkentdagi "Digital Art Lab"da Photoshop AI pluginlaridan foydalanish

· Afzallik: Texnik jarayonlarni optimallashtirish

2. Kollaborativ model (18% holatlar): AI va inson hamkorlikda ishlashi

· Misol: "AI+An'anaviy naqqoshlik" loyihasi (Samarqand)

· Afzallik: Yangicha gibrid uslublar yaratish

3. Avtonom model (10% holatlar): AI to'liq mustaqil ijod qilishi

· Misol: O'zbekiston landshaftlari asosida yaratilgan GAN (Generative Adversarial Network) asarlari

· Muammo: Mualliflik huquqi masalalari

Estetik Qadrni Baholash Mezonlari

Tadqiqot asosida AI asarlarini baholash uchun yangi mezonlar tizimi ishlab chiqilgan:

Kvadrat 1. AI san'atining baholash mezonlari

Inson omili (40%):	**Algoritm murakkabligi (30%):**	**Ijtimoiy-ma'naviy ahamiyat (30%):**
- Algoritmni tanlashda inson rolı (20%)	- O'qitish ma'lumotlarining diversifikatsiyasi (15%)	- Madaniy kontekstga moslik (10%)
- Natijani tanlash va tahrirlash (15%)	- Yarashuvchi tarmoqlarning innovatsionligi (10%)	- Axloqiy jihatlar (10%)
- Kontseptual asos (5%)	- Tasodifiylik darajasi (5%)	- Ijtimoiy ta'sir (10%)

Raqobat va Hamkorlik Stsenariylari

Tadqiqot natijalari asosida 2030-yilgacha bo'lgan 3 ta asosiy stsenariy ishlab chiqilgan:

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Ssenariy A: Raqobat (ehtimollik 30%)

· AI aniq vazifalarni bajaruvchi san'atni to'liq egallaydi (dizayn, illustratsiya)

· Inson faqat yuqori darajadagi kontseptual ijodga e'tibor qaratadi.

Ssenariy B: Simbioz (ehtimollik 50%)

· AI va inson integratsiyalashgan kreativ tizimlar yaratadi

· Yangi gibrid kasblar paydo bo'ladi ("AI-kurator", "digital craft artist")

Ssenariy C: Transformatsiya (ehtimollik 20%)

· San'at tushunchasi o'zgaradi, AI tomonidan yaratilgan ob'ektlar yangicha turdagi "post-san'at"ni vujudga keltiradi

Mualliflik Huquqi va Iqtisodiy Jihatlar

Jadval 2. Mualliflik huquqining AI kontekstidagi transformatsiyasi

An'anaviy tushuncha	AI kontekstidagi talqin	Qonunchilik taklifi
Muallif	Algoritm yaratuvchisi + foydalanuvchi	"Kollektiv mualliflik" huquqi
Asarning o'ziga xosligi	Statistik noyoblik	"Algoritmik o'ziga xoslik" sertifikati
Ijodiy mehnat	Kompyuter quvvati + inson intellekti	"Gibrid mehnat" tushunchasi

O'zbekiston uchun AI san'atining iqtisodiy salohiyati:

· 2025-yilga kelib yillik 5 million dollar bozor hajmi

· 500+ yangi ish o'rinlari (AI-rassom, prompt-muhandis)

· An'anaviy san'at eksportining 15% o'sishi

XULOSA

Asosiy Tadqiqot Natijalari:

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

1. AI inson ijodkorligini yo'q qilmaydi, balki transformatsiya qiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, AI texnologiyalari eng ko'p ta'sirni texnik, takroriy jarayonlarga o'tkaziladigan san'at turlariga (dizayn, illustratsiya) ko'rsatadi, kontseptual va eksperimental san'at esa inson omilini saqlab qoladi.

2. O'zbekiston san'at muhitida AI qo'llanilishi assimetrik tarzda rivojlanmoqda. Poytaxt va yirik shaharlarda AI texnologiyalaridan faol foydalanilsa-da, an'anaviy san'at markazlarida bu jarayon sekin kechmoqda.

3. AI va inson ijodkorligi o'rtasida raqobat emas, balki simbioz munosabatlari shakllanmoqda. 68% respondentlar AIni "kreativ hamkor" sifatida qabul qilishga tayyor.

4. "Muallif" tushunchasi kengaymoqda. "AI yaratuvchisi - prompt muallifi - tahrirlovchi" zanjirida ko'p qavatli mualliflik modeli shakllanmoqda.

Ilmiy va Amaliy Tavsiyalar

Ilmiy tavsiyalar:

1. "Gibrid ijodkorlik"ning yangicha epistemologiyasini ishlab chiqish

2. O'rta Osiyo an'anaviy san'at uslublari va AI algoritmlari o'rtasidagi uyg'unlik darajasini o'rganish

3. Transmilliy AI san'atining estetik tamoyillarini aniqlash

Ta'lim sohasida:

· San'at kollejlarida "AI va san'at" kursini joriy etish

· "Digital Craft" yo'nalishida magistratura dasturini ochish

· Rassomlar uchun AI bo'yicha qisqa muddatli malaka oshirish kurslari

Madaniyat siyosatida:

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

· AI asarlarini milliy san'at tanlovlariga qabul qilish mezonlarini ishlab chiqish

· "AI-san'at" laboratoriyalarini yaratish grant dasturi

· An'anaviy va raqamli san'at o'rtasidagi dialogni rag'batlantiruvchi ko'rgazmalar

Qonunchilikda:

· AI asarlari uchun "elektron mualliflik huquqi" institutini joriy etish

· AI yordamida yaratilgan madaniy meros obyektlarini himoya qilish mexanizmlari

· Intellektual mulk huquqining AI kontekstidagi adaptatsiyasi

Kelajakdagi Tadqiqot Yo'nalishlari

1. AI va milliy madaniy identifikatsiya: O'zbekiston an'anaviy naqshlari va AI algoritmlari o'rtasidagi kreativ dialog imkoniyatlari

2. Neuroestetika va AI: Inson miyasi va AI tomonidan qabul qilinadigan go'zallik standartlari o'rtasidagi korrelyatsiya

3. AI san'atining ekologik jihatlari: Katta ma'lumotlar va energetik sarfning atrof-muhitga ta'siri

Yakuniy xulosa: San'atda inson omili AI texnologiyalari taraqqiyoti bilan yo'qolmaydi, balki yangicha shakllar va ifoda vositalariga ega bo'ladi. Asosiy muammo raqobat emas, balki inson va mashina kreativligining optimal sinergiyasini topishdir. O'zbekiston san'ati uchun bu transformatsiya nafaqat tahdid, balki an'anaviy san'atni globallashuv sharoitida yangicha tarzda namoyon etish imkoniyatidir. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda san'at ta'limi, madaniyat siyosati va zamonaviy san'atni rivojlantirish dasturlarida qo'llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

1. Boden, M. A. (2016). AI: Its nature and future. Oxford University Press.

2. Elgammal, A., et al. (2017). CAN: Creative Adversarial Networks. arXiv:1706.07068.

3. Broussard, M. (2018). Artificial Unintelligence: How Computers Misunderstand the World. MIT Press.

4. UNESCO (2023). AI and Creativity: Policy Perspectives.

5. O'zbekiston Madaniyat vazirligi (2023). Raqamli madaniyat rivojlanishi konsepsiyasi.

6. Art Market Research (2023). Global AI Art Market Report.

7. Ahmedova, M. "Zamonaviy O'zbekiston san'ati: an'anadan innovatsiyagacha".

8. Harari, Yu.N. "Homo Deus: Ertangi kunning qisqacha tarixi".

9. Postmodern san'at antologiyasi (tuz. V. Misiano).